

ВИСНОВОК

**Про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
дисертації Оніщенко Вероніки Вікторівни на тему: «Міжнародний
захист прав людини у бізнес-сфері» на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право» з галузі знань 29 –
Міжнародні відносини**

1. Обґрунтування вибору теми дослідження. Інтенсивний розвиток економічних відносин створює жорсткі умови для суб'єктів господарювання, які вимущені максимально обмежувати свої поточні потреби задля досягнення найбільшої вигоди або ефективного виконання поставлених перед ними завдань. У таких умовах, компанії намагаються економити на першочергових виробничих ресурсах (наприклад, сировина, обладнання та інше), внаслідок чого випускається недобросовісна продукція, яка становить загрозу, перш за все, для життя та здоров'я споживачів, а також, під обмеження підпадають й трудові гарантії працівників. Таким чином, при перерозподілі витрат, компанії можуть недобросовісно забезпечувати дотримання та реалізацію прав людини.

Пряме порушення мінімально встановлених стандартів прав людини або зловживання нормою права, відповідно до якої поведінка компанії є законною лише де-юре, негативно впливають на утвердження принципів справедливості та гуманізму не лише в державі, а й у світі в цілому.

Ця проблема є актуальною особливо в контексті діяльності транснаціональних компаній. Завдяки валовому доходу та географічній розповсюдженості підпорядкованих підприємств такі компанії мають значний вплив не лише на економіку світу або певних держав, а й на соціальну сферу, адже у процес виробництва залучені тисячі працівників, а продукцією або послугами користуються мільйони. Внаслідок такого впливу двоєдина структура «особа-держава» трансформується у трьохопорну «держава-особа-бізнес», особливо якщо розглядати це в аспекті додержання прав та свобод людини.

Питання соціально зорієнтованого бізнесу постало ще в минулому столітті, але його фактичні процеси реалізації припадають саме на сьогодення. Більше того, наразі можна говорити лише про початок імплементації таких програм, адже, як свідчить практика, між нормативним або локальним закріпленим положень та їхнім втіленням існує значний часовий розрив.

Більше того, становлення інституту корпоративної соціальної відповідальності різниться залежно від галузі економіки. Наприклад, якщо в IT-сфері інвестування в працівників є усталеною практикою, то у традиційних виробничих сферах людський ресурс вважається легко замінним, а тому мізерні заробітні плати або жахливі умови праці, особливо в країнах з нерозвиненою економікою, стали гіркою нормою сучасного світу.

Такі прецеденти, як встановлені факти використання дитячої рабської праці або проведення медичних дослідів без згоди особи, є недопустимими у

XXI столітті. Вони додатково вказують на актуальність дослідження захисту прав людини від діяльності та політики компаній.

Питанню захисту прав людини на універсальному та регіональному рівнях було присвячено увагу в межах наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: К. Буряковська М. Баймуратов, О. Вороб'єва, В. Гутник, К. Дейкало, О. Київець, Т. Комарова, А. Кориневич, М. Медведєва, В. Мицик, Т. Сироїд, Л. Фоміна, О. Уварова, М. Barnett, М. Кларксон, Б. Корнелл, Н. Мужнієкс, Дж. Мун, Дж. Пост, Д. Сігель, К. Томашевський, М. Фрідман, К. Фукуакава, С. Хедберг, А. Шапіро, А. Barnett, G. Brenkert, T. Donaldson, M. Kruger, Claire Methven O'Brien, D. Weissbrodt, O. Williams.

Зважаючи на вищеозначене, обрана тема дослідження вимагає подальшого ґрунтовного комплексного дослідження у зв'язку з виникненням нових економічних викликів, зокрема пандемії COVID-19, яка негативно позначилася на трудових правовідносинах, зокрема, сприяла зростанню безробіттю, порушенню основних трудових прав людини, зокрема у бізнес-сфері.

Мета роботи: Мета дисертаційного дослідження полягає у вирішенні наукового завдання, що полягає у розкритті міжнародно-правової та інституційної основи захисту прав людини у бізнес-сфері і встановлення особливостей захисту прав людини у цій сфері.

Завдання дослідження:

- виокремити та охарактеризувати правову основу щодо захисту прав людини в бізнес-сфері на міжнародному універсальному та регіональному рівнях;
- встановити основні групи прав людини на які мають вплив суб'єкти підприємницької діяльності;
- окреслити теоретичні та практичні аспекти забезпечення прав вразливих категорій осіб у бізнес-сфері;
- розкрити особливості захисту прав людини суб'єктами підприємницької діяльності в умовах пандемії COVID-19;
- охарактеризувати механізми захисту прав людини в бізнес-сфері на міжнародному універсальному рівні;
- визначити особливості захисту прав людини в бізнес-сфері на міжнародному регіональному рівні;
- охарактеризувати позитивний досвід забезпечення прав людини в діяльності транснаціональних корпорацій;
- дослідити діяльність національних контактів пунктів щодо захисту прав людини у бізнес-сфері.

Об'єктом дослідження є міжнародні відносини в галузі захисту прав людини в аспекті підприємницької діяльності.

Предметом дослідження є міжнародний захист прав людини у бізнес-сфері.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальнотеоретичних і спеціальних методів наукового

пізнання. Так, аналіз міжнародно-правових принципів і норм, міжнародних актів загального і спеціального характеру, рішень міжнародних інституційних органів здійснювався за допомогою формально-логічного методу. Цей метод також було використано для виявлення прогалин і суперечностей у міжнародних актах у досліджуваній сфері, для вироблення пропозицій щодо їхнього удосконалення. Порівняльно-правовий метод застосовувався для з'ясування положень міжнародних універсальних і регіональних актів, що регламентують правила поводження представників бізнес-сфери з відповідною категорією трудівників. Використання системно-структурного методу дозволило встановити заходи щодо попередження та викорінення порушень прав людини державами і бізнес-корпораціями у трудових правовідносинах, тоді як системно-функціональний метод дав змогу з'ясувати місце і роль держав та бізнес-підприємств у дотриманні і захисті прав трудівників. Системний метод використано при аналізі генези та подальшої еволюції правового регулювання захисту прав людини у сфері підприємницької діяльності. Аксіологічний метод використано при характеристиці практичного дотримання прав людини у підприємницькій діяльності, що знайшло підтвердження в наведених у роботі прикладах рішень міжнародних договірних органів, Європейського суду з прав людини; значимості принципу гендерної рівності й толерантного ставлення до вразливих категорій працівників.

При обґрунтуванні теоретичних висновків дисертації здобувач керувалася положеннями загальної теорії права, теорії та практики міжнародного і європейського права.

Застосування всієї означененої сукупності наукових методів разом із принципами, а також сучасними науковими підходами надало змогу виконати поставлені в дисертації завдання, досягти мети дослідження і забезпечити наукову достовірність та чіткість одержаних теоретичних результатів. Усі методи застосовуються у взаємозв'язку, що в кінцевому підсумку сприяло всебічності, повноті та об'єктивності одержаних наукових висновків.

2. Формулювання наукової проблеми, нове вирішення якої отримано у дисертації

Дисертація є першою у вітчизняній доктрині міжнародного права комплексною науковою працею, в якій здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, що полягало у з'ясуванні організаційно-правової основи захисту прав людини у бізнес-сфері на міжнародному універсальному і регіональному рівнях. У результаті проведеного дослідження було вироблено нові положення, спрямовані на удосконалення та розвиток сучасної доктрини міжнародного публічного права щодо дотримання прав людини у бізнес-сфері.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

Уперед:

- виокремлено заходи щодо забезпечення прав людини вразливих категорій осіб (особи з інвалідністю, жінки, трудящі-мігранти та ін.) у

бізнес-сфері в умовах пандемії COVID-19, серед яких впровадження та адаптація відповідних програм соціального захисту і допомоги; вироблення стратегій, правил та ініціатив щодо дистанційної роботи; забезпечення чітких правил та рекомендацій щодо доступності та універсального дизайну; перегляд та включення процедур і показників; використання цифрових технологій для адаптації робочих місць та забезпечення доступності цифрових платформ, інструментів і процесів тощо.

- охарактеризовано позитивний досвід національних контактних пунктів щодо вирішення питань, пов'язаних із реалізацією Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств у частині дотримання прав людини (на прикладі окремих випадків «Specific Instances» за участю Suzuki Motor Corporation та Suzuki Motor (Thailand) Co., Ltd., Bralima and Heineken, Corning Inc. тощо);
- розкрито внутрішню політику (заходи, практику) забезпечення прав осіб з інвалідністю, яка провадиться окремими транснаціональними корпораціями (на прикладі Carrefour Group, L'Oréal Group, IBM);
- виокремлено заходи щодо попередження та викорінення порушень прав людини державами та бізнес-корпораціями у трудових правовідносинах, серед яких: вжиття належних заходів для забезпечення охорони здоров'я на робочому місці і безпеки праці в діяльності підприємств; включення до внутрішньої політики зобов'язання поважати права людини; оцінка впливу торгових й інвестиційних угод на права людини; вироблення та прийняття законодавчих, адміністративних, освітніх та інших відповідних заходів щодо забезпечення ефективного захисту прав від порушень, обумовлених підприємницькою діяльністю; надання жертвам корпоративних порушень доступу до ефективних засобів правового захисту; урахування та включення гендерних аспектів у всі заходи з регулювання підприємницької діяльності тощо.

Удосконалено:

- підходи щодо розуміння Керівних принципів підприємницької діяльності в аспекті прав людини крізь призму забезпечення прав людини у бізнес-сфері на регіональному і національному рівнях. Констатовано, що міжнародні регіональні та національні акти щодо захисту прав людини в підприємницькій діяльності базуються на положеннях Керівних принципів, прийнятих під егідою ООН, які слугують стандартами у цій царині;
- підходи щодо визначення та переліку основних порушень прав людини у бізнес-сфері та заходи щодо їхнього попередження і викорінення, зокрема, вказано що поряд із позитивним внеском підприємств (створення робочих місць, сплата податків до державних бюджетів, внесок в економічний розвиток тощо), має місце порушення прав і свобод людини, гарантованих Міжнародною хартією прав людини, серед яких: використання дитячої праці, небезпечні умови праці, обмеження прав профспілок (професійних об'єднань), випадки

дискримінації, негативний вплив на навколошнє середовище і здоров'я тощо.

- тезу про те, що універсальні і регіональні механізми є інструментом зміцнення соціального діалогу щодо покращення становища працівників у трудових правовідносинах, зокрема й у бізнес-сфері, оскільки він сприяє дотриманню визначених міжнародних трудових норм.

Набули подальшого розвитку наукові положення щодо:

- становлення та розвитку універсальної і регіональної міжнародно-правової основи захисту прав людини у бізнес-сфері, яка заклала підвалини щодо гарантування таких основних прав у трудових правовідносинах, як врахування і дотримання принципу гендерної рівності у професійній сфері та принципу рівності трудових можливостей, свобода об'єднань і асоціацій, соціальне забезпечення тощо;
- правової основи МОП у сфері регулювання статусу працівників та дотримання міжнародних стандартів у галузі прав людини, в тому числі щодо дотримання прав людини вразливих категорій осіб у корпоративному секторі;
- інституційної основи в галузі захисту прав людини на міжнародному універсальному і регіональному рівнях. Зокрема, зазначено, що не зважаючи на те, що в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. не закріплено норми щодо захисту трудових прав як таких, у практиці Європейського суду з прав людини перебували на розгляді справи щодо заборони рабства, підневільного стану і примусової чи обов'язкової праці (ст. 4) (*Siliadin v. France*, *Van der Mussele v. Belgium* та *Reitmayr v. Austria*) та питання пов'язані з трудовими відносинами в тому випадку, коли мало місце порушення інших статей Конвенції, зокрема, заборони дискримінації, права на повагу до приватного і сімейного життя тощо (*Copland v. the United Kingdom*, *Halford v. United Kingdom*).
- трирівневої концепції «поважати, захищати і здійснювати права», яка виражається у відповідних зобов'язаннях держав виявляти будь-яку потенційну колізію між своїми зобов'язаннями і торговими або інвестиційними договорами та утримуватися від укладення таких договорів, у разі можливого виникнення подібних колізій; приймати необхідні законодавчі заходи щодо забезпечення ефективного захисту прав з боку суб'єктів підприємницької діяльності; вживати заходів щодо полегшення і заохочення реалізації прав людини й надавати необхідні для цього товари і послуги.

4. Обґрунтованість та достовірність наукових положень результатів і висновків дисертації забезпечена використанням широкого кола міжнародно-правових актів, зокрема: міжнародних угод; літературних першоджерел та методів наукового пізнання.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених.

Здобувач продемонструвала високий рівень теоретичної підготовки. Теоретичну базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: Буряковська М. Баймуратов, О. Вороб'єва, В. Гутник, К. Дейкало, О. Київець, Т. Комарова, А. Кориневич, М. Медведєва, В. Мицик, Т. Сироїд, Л. Фоміна, О. Уварова, М. Барнетт, М. Кларксон, Б. Корнелл, Н. Мужнієкс, Дж. Мун, Дж. Пост, Д. Сігель, К. Томашевський, М. Фрідман, К. Фукуакава, С. Хедберг, А. Шапіро, А. Barnett, G. Brenkert, T. Donaldson, M. Kruger, Claire Methven O'Brien, D. Weissbrodt, O. Williams.

У роботі опрацьовано міжнародно-правові угоди універсального і регіонального характеру з права прав людини, статути міжнародних міжурядових організацій у галузі захисту прав людини, рішення Європейського суду з прав людини, документи спеціальних представників ООН, зауваження Комітету ООН з прав людини тощо.

Здобувачка показала високий рівень обізнаності з результатами наукових досліджень інших учених за темою дисертації.

6. Наукове і практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали та висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідній сфері, навчальній та законотворчій діяльності: у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження механізмів захисту прав людини у бізнес-сфері; у правотворчій сфері – для розробки та удосконалення положень нормативно-правових актів для усунення існуючих прогалин та колізій; у правозастосовній діяльності – результати наукового дослідження можуть бути використані суб'єктами господарювання з метою удосконалення відносин з працівниками;

у навчальних цілях – результати роботи можуть бути використані при розробці навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Міжнародне право прав людини», «Міжнародне публічне право», «Право Європейського Союзу»; в інформаційно-аналітичній сфері – для розширення знань про права людини у сфері підприємницької діяльності.

7. Використання результатів роботи. Розроблені за дисертаційним дослідженням висновки, пропозиції та рекомендації використовуються в освітньому процесі кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при підготовці та проведенні лекцій, семінарських та практичних занять з навчальних дисциплін «Захист вразливих категорій осіб у міжнародному праві», «Міжнародно-правові засади правозахисної діяльності», «Європейська система захисту прав людини» тощо.

8. Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок здобувача в публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації викладені у 8 наукових працях, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, 4 – тези наукових доповідей. Усі наукові публікації Оніщенко В. В. відповідають вимогам п.11

«Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року.

**Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про
апробацію матеріалів дисертаций:**

***Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертаций:***

публікації у фахових виданнях України:

1. Оніщенко В. В. Зобов'язання держав щодо захисту прав людини в бізнес-сфері. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 510-513.
2. Оніщенко В. В. Міжнародний універсальний інституційний механізм захисту прав людини у сфері підприємництва. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2020. Вип. 29. С. 318-323.
3. Оніщенко В.В. Дотримання прав людини в бізнес-сфері в аспекті COVID-19: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №1. С. 326-328.

***наукова праця, в якій опубліковані основні наукові результати
дисертаций у періодичному науковому виданні держави, яка входить до
Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського
Союзу***

4. Оніщенко В. В. Міжнародно-правова регламентація дотримання прав людини в аспекті підприємницької діяльності: гендерний вимір. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 2, Vol. 3. С. 136-141.

Наукові праці, які засвідчують аprobaciю матеріалів дисертаций:

5. Оніщенко В. В. Процедури Робочої групи з питання про права людини і транснаціональні корпорації та інші підприємства. *Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 17-18 квітня 2020 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 90-93.

6. Оніщенко В. В. Деякі питання торгівлі людьми у бізнес-сфері: міжнародно-правовий аспект. *Протидія кіберзагрозам та торгівлі людьми* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 26 листопада 2019 р.). Харків, 2019. С. 314-316.

7. Оніщенко В. В. Міжнародні форуми з питань підприємницької діяльності і прав людини. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17-18 квітня 2020 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 24-27.

8. Оніщенко В. В. Забезпечення доступу до засобів правового захисту щодо порушень прав жінок у бізнес-сфері: міжнародно-правовий аспект. *Конституційні принципи місцевого самоврядування та регіональна політика ЄС* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 24 квітня 2020 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С. 257-259.

Матеріали дисертації повністю відображені в публікаціях.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць здобувача та довідки про наявність запозичень з інших документів (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить plagіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, усі сформульовані в ньому положення та висновки з рекомендаціями обґрунтовані на основі особистих досліджень автора. Для аргументації окремих положень використані праці інших науковців, на які зроблені посилення. В індивідуальних наукових працях застосовано лише авторські ідеї та розробки.

9. Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, які містяться в дисертації, обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ключові положення роботи доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (м. Львів, 17-18 квітня 2020 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Протидія кіберзагрозам та торгівлі людьми» (м. Харків, 26 листопада 2019 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Харків, 17-18 квітня 2020 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Конституційні принципи місцевого самоврядування та регіональна політика ЄС» (м. Харків, 24 квітня 2020 року).

10. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана чіткою мовою, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Матеріал дисертації викладено в суворій логічній послідовності та доступний для сприйняття. Зміст, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН № 759 від 31.05.2019), і «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 979 від 21.10.2020).

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності 293 «Міжнародне право». За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота Оніщенко В. В. відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право».

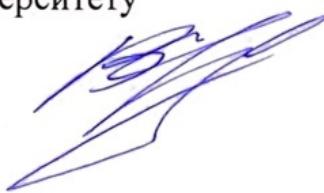
12. Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Оніщенко В. В. виконана на високому науковому рівні та є цілісним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам чинного законодавства України.

Враховуючи високий рівень досліджень, актуальність, новизну, практичну цінність отриманих результатів та відповідність роботи

спеціальності 293 «Міжнародне право», дисертаційна робота Оніщенко В. В. «Міжнародний захист прав людини у бізнес-сфері» рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Рецензент:

професор кафедри конституційного і муніципального права
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
д.ю.н., професор

Віталій СЕРЬОГІН

Рецензент:

професор кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету імені
В. Н. Каразіна,
д.ю.н., професор

Олександр ГАВРИЛЕНКО

